

ВОЛОДИМИР ЯКОВЛЕВ

(Полтава)

ДОСВІД ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ У ЗАРУБІЖНІЙ ПРОФЕСІЙ- НІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ

Узагальнено європейський та світовий досвід підготовки вчителя музики, схарактеризовано аспекти формування загальнокультурної і спеціальної музичної компетентності фахівця. Здійснено компаративний аналіз спеціальних мистецьких дисциплін у підготовці вчителя музики в передових країнах світу.

Ключові слова: досвід підготовки вчителя музики, мистецько-культурна сфера, професійна педагогічна освіта, компетентність.

Проблема реформування вагової ланки вітчизняної професійної освіти – підготовки вчителів мистецьких дисциплін – у контексті процесів євроінтеграції вимагає „чіткого співвідношення принципів компонентів змісту навчання як у загальноосвітніх, так і у вищих навчальних закладах” [10], дотримання принципу рівності мистецької (музичної) та загальної культурологічної компетентності випускника вишу, поглибленого вивчення таких дисциплін, як теорія музики, історія мистецтва, онтологія, феноменологія і семіотика культури, філософія культури. Тому метою нашого дослідження є компаративний аналіз місця загальнокультурних і спеціальних мистецьких дисциплін у підготовці вчителя музики у передових країнах світу.

У системі вітчизняної і зарубіжної педагогічної освіти цією проблемою займаються такі вчені, як Л. Волинець, В. Разгон, О. Шевнюк (Україна); С. Кабилова, О. Подкопаєва, Г. Праслова, Г. Сергеева (Росія); Є. Вуттке, М. Кіссель (Польща) та ін. Дослідник О. Шевнюк справедливо підкреслює, що „мистецька освіта в зарубіжжі є органічною складовою загальної шкільної підготовки та важливим чинником реалізації освітньої концепції. Філософія зарубіжного мистецтва не протиставляє мистецтва точним і природничим наукам, не переводить їх у ранг другорядних шкільних дисциплін” [10, с. 17]. Далі автор зазначає, що мистецтва (у тому числі й музика) вивчаються і як самостійні предмети, і як види позашкільної виховної діяльності в гуртках. Відповідно до цього готують і майбутніх учителів музичного мистецтва, які опановують у процесі підготовки методи впливу на емоційні складники сприйняття дитини. Тому в країнах Європи „мистецька освіта розглядається як природний шлях розвитку креативного мислення особистості, що відіграє принципову роль не тільки в мистецькій діяльності, а, у першу чергу, формує досвід конструктивного розв’язання завдань практичної діяльності, що є важливим для фахівця в умовах сучасного ринку праці” [10].

У загальноосвітній школі Швеції музику включають до обов'язкових шкільних дисциплін (поряд із візуальними мистецтвами, танцем, текстильними та деревообробними ремеслами, літературно-драматичним мистецтвом, медіа-освітою), її вивчають із 1-го по 9-й класи в обсязі 230 із 790 год відповідно, відведених у цілому на мистецьку освіту (наприклад, математику вивчають усього 800 год). Учитель музики у процесі фахової підготовки вчиться розвивати в дітей здатність спілкуватися за допомогою музичних образів, інтерпретувати й оцінювати музичні твори, формувати в них уміння створювати креативні образи, мати уявлення про історію музичного мистецтва та його функції в часовому вимірі та ін. Причому, не дивлячись на те, що навчання дітей до 13 років (1-6-й класи) у Швеції здійснює один учитель, мистецькі дисципліни і музику викладають лише фахівці [3].

У шведських програмах із музики наголошується на великому значенні цього виду мистецтва впродовж усієї історії людства. Важливість цього предмета пов'язується також із сучасним аспектом – значним впливом на дітей і підлітків молодіжної музичної культури. Якість молодіжної музичної культури значною мірою залежить від загальної музичної освіти у школі. Усе це мають брати до уваги музичні педагоги загальноосвітніх шкіл, які вбачають мету навчання музики в умовах складного сучасного музичного життя в тому, аби створити відповідну культурну атмосферу як у навчальному закладі, так і в суспільстві загалом [3]. Обов'язкова музична освіта розглядається також як важливий засіб соціалізації і саморозвитку учнів, гуманізації суспільства. У програмах підготовки вчителів музики акцентується увага на необхідності формування комунікативної, креативної та естетичної музичної компетентності вчителів і учнів.

Структура змісту музичної освіти у Швеції включає виконання (інструментальне, вокальне, танцювальне), слухання та створення музичних творів, набуття знань з історії музики, музичних стилів, розуміння її естетичного змісту. Важливим вважається вивчення і музичної спадщини, і сучасної музики.

Вагомим сутнісним аспектом професійної освіти вчителя музики у Швеції є його підготовка до реалізації програм „Мистецтво поза школою”: численних мистецько-культурних проєктів, що проходять поза школою та одночасно є інтегративним складником базової шкільної програми. Діти захоплюються до позашкільної мистецької діяльності, організаторами якої є вчителі. Музиці як навчальному предметові середні школи у Швеції надають великого значення, адже її знання забезпечує учням можливість співа-ти в хорі, танцювати в національних фольклорних ансамблях, грати в оркестрах. Двічі на рік педагоги й учні влаштовують концерти для батьків і друзів. Шведські школярі часто здобувають призові місця на міжнародних музичних фестивалях.

У Франції музика (поруч із пластичними мистецтвами) включена до переліку фундаментальних дисциплін із поглибленим викладанням [2]. Концепція художньої освіти цієї країни ґрунтується на трьох принципах: установлення зв'язків між мистецько-культурною сферою та іншими галузями знань, поєднання творчих зусиль педагогів і культурних інституцій, створення майданчиків для мистецько-культурної практики учнів [11]. Учителя музики готують не лише на фахівця-музиканта, чому надається значна увага, а як організатора співпраці з музеями, чії експозиції розглядаються

як потенційний навчальний простір, безкоштовно і постійно відкритий для проведення уроків музики. Участь учнів у мистецько-культурних проектах, присвячених біографіям музикантів і композиторів, вважається вагомим аспектом шкільної профорієнтаційної роботи.

Створені у Франції з середини 80-х років ХХ століття класи культури в загальноосвітній школі передбачають залучення до викладання не лише вчителів музики, а й відомих митців як партнерів педагогів, а в ліцеях уведені мистецькі дисципліни за вибором [3].

Сучасна політика французької держави базується на можливостях співробітництва Міністерства культури та Міністерства освіти. При кожній культурній установі державного підпорядкування створено освітню службу, яка опікується партнерськими стосунками з працівниками освіти. Йдеться про співпрацю з окремими митцями – музикантами, художніми колективами, культурними інституціями, їх використання як баз практик для майбутніх і діючих учителів музики. Існує служба педагогічних радників та ресурсні центри регіональних управлінь культурною діяльністю (DRAC). Класи РАС (збагаченого, поглибленого вивчення предметів художньо-естетичного циклу) працюють за інтегрованими мистецько-культурними програмами, у навчальних планах яких додатково відводиться 12 год на рік для ознайомлення зі значними мистецькими явищами [3]. Організація діяльності таких класів базується на принципах: установлення прозорих зв'язків між мистецько-культурною сферою та іншими галузями знань; поєднання творчих зусиль педагогів, митців, культурних інституцій; створення майданчиків для мистецько-культурної практики в різноманітних формах. Проте існують певні труднощі з підготовкою викладачів, адже для таких проектів лише фахової підготовки вчителя музики недостатньо, потрібний більш широкий запас мистецьких і культурологічних компетенцій. Тому університетські інститути педагогічної освіти (IUFM) використовують „Національні ресурсні центри” (PNR), що стали тією ланкою, яка об'єднує сферу освіти і сферу ресурсів із того чи іншого виду мистецтв.

У Норвегії мистецтво є одним із п'яти освітніх напрямів, обов'язкових для вивчення в середній школі. Протягом усіх років навчання учні (на вибір) опановують два мистецькі напрями: „Мистецтва, ремесла та дизайн” або „Музика. Танець і драма”. На вивчення цих напрямів у 1-8-х класах відведено 988 навчальних годин [2]. Зміст навчання за кожним напрямом складається з трьох компонентів: спільного ядра, профільних предметів і предметів за вибором. Відповідно до викладання цих предметів готують і вчителя з напрямку „Музика, танець і драма”.

Японська система естетичного виховання ґрунтується на переконанні, що кожна дитина при відповідному підході до неї може стати поетом, художником або музикантом. 25 % усього навчального часу в японській загальноосвітній школі відводиться на заняття малюванням, музикою та ремеслами. Музика у 1-9-х класах є обов'язковим предметом і на її вивчення відводиться 2 год щотижня. У старшій школі (10-11-ті класи) музика входить до основних предметів естетичного циклу (поряд із декоративно-ужитковими, витонченими мистецтвами та каліграфією) [10].

Учителя музики готують, у зв'язку з цим, як майстра гри на скрипці й інших музичних інструментах, як усебічно розвиненого фахівця з близько

30-ти видів мистецьких практик (ікебана, орігамі, костюм, драматургія, віршування тощо), як громадянина своєї країни і світу, високодуховну і соціально зрілу особистість.

У Польщі нині спостерігаємо посилену увагу до засвоєння надбань світової і вітчизняної культурної спадщини. Хоча в цій країні на вивчення інтегрованого курсу „Мистецтво” з 1-го по 6-й класи відведено лише по 1 год на тиждень на кожен вид мистецтва, у тому числі – на музику, проте його спрямованість на синтетично-аналітичне пізнання школярами навколишнього світу забезпечує формування в дітей творчого ставлення до світу. Для реалізації цієї мети польські навчальні заклади, як державні, так і недержавні впроваджують нові спеціальності, оновлюють навчальні плани. Для студентів напряму підготовки „Педагогіка” введено інтегровану спеціальність „Художня освіта” [6]. Предмети в навчальному плані розподілено на чотири цикли. Перший включає загальні дисципліни: філософські проблеми, вступ до соціології, методи педагогічних досліджень, професійна етика, іноземна мова, спецкурс за вибором, фізичне виховання, інформатика, дипломний семінар. У другому, базовому циклі знаходяться такі предмети: біомедичні основи розвитку, історія виховання, вступ до педагогіки, теоретичні основи виховання, основи загальної дидактики, вступ до психології, психологія розвитку особистості, соціологія виховання, соціальна педагогіка, педагогіка праці [4].

Третій цикл спеціальної підготовки містить предмети художнього спрямування, на які відведено 670 год: основи знань про мистецтво з основними проблемами історії мистецтва та вибраними елементами естетики. Стосовно музичного мистецтва предмет „Музична література” формує музично-педагогічні компетенції студентів, їх здатність сприймати й естетично переживати музичні твори. Вивчаючи навчальний курс „Основи гри на інструментах”, майбутні вчителі музики ознайомлюються з вибраними інструментами, які використовуються для акомпанування (піаніно, гітара, синтезатор), засвоюють основи гри на прямій флейті та ксилофоні. Предмет „Основи історії музики” знайомить із генезою музичного мистецтва, його основними стилями і течіями. При опануванні дисципліни „Танець з елементами хореографії” майбутні вчителі музики вивчають різноманітні народні танці, формують музично-рухову пам'ять й естетику руху, знайомляться з методикою проведення музично-рухових занять. Навчальний курс „Засоби музичної творчості” сприяє зануренню студентів у процес створення музики; під час вивчення „Методики і теорії музичного виховання» вони опановують основні поняття, методи, засоби, прийоми музичного виховання. Нарешті, курс „Методика проведення музичного слухання” сприяє вивченню психологічних і педагогічних особливостей організації вчителем слухання музики – як класичної, так і сучасної [4].

Такий підхід до підготовки вчителя музики в Польщі створює привабливий образ випускника педагогічного вишу, покликаний до життя потребою нового бачення художнього виховання учнів як формування практичного досвіду і емоційно-естетичної сфери особистості в безпосередньому контакті з творами музичного мистецтва. Результатом цього має стати підсвідома потреба вчителя музики сприймати твори, уміння тлумачити їх специфічну мову.

У Росії нині вчені і педагоги-практики звертають увагу на забезпечення майбутнього вчителя музики знаннями і педагогічними технологіями, які б дозволяли здійснювати професійну діяльність у різноманітних сферах художньої творчості: освітньої, дослідницької, корекційної, розвивальної, культурно-просвітницької, у тому числі – з використанням музично-комп'ютерних технологій [7]. У сучасній російській педагогічній освіті йде пошук таких підходів до підготовки майбутніх учителів музики, які б відповідали потребам і запитам самого майбутнього фахівця та викликам часу. Актуальним у такому контексті вчені Г. Праслова, С. Кібалова, З. Рум'янцева [5; 7; 8] та ін. вважають перехід від адаптаційної моделі професійної підготовки педагога-музиканта до моделі професійного розвитку, зорієнтованої на прогнозування і врахування майбутніх соціокультурних змін. Це пов'язане з орієнтацією вищої освіти не на засвоєння готових знань, а на розвиток умінь знаходити ці знання і використовувати їх творчо в ситуаціях, що моделюють реальні професійні обставини: „Професійна підготовка музиканта-педагога... орієнтує майбутнього фахівця на усвідомлення сенсу музично-педагогічної діяльності: сприяти розвитку особистості учня, його індивідуальності на основі організації такого спілкування з музикою, яке б допомагало духовному самоствердженню дитини, досягненню нею визначеного рівня музичної культури, формуванню у неї позитивних особистісних, поведінкових якостей”, – підкреслює Г. Праслова [7].

Російські вчені у сфері мистецької освіти виділяють такі головні завдання професійної підготовки: формувати і розвивати в студентів музикальність як центр усієї музичних здібностей і професійно-педагогічних якостей особистості вчителя музики; здійснювати освітній процес з урахуванням сучасних досягнень і цінного історичного досвіду в сфері музичної освіти; виявляти особистісну професійну позицію в усіх сферах музично-педагогічної діяльності; володіти арсеналом виконавських засобів у різноманітних видах музично-виконавської діяльності (інструментальної, вокально-хорової, диригентської) і навичками свідомої індивідуальної інтерпретації музичних творів різних епох і стилів; уміти проводити цілісний аналіз музичних творів різних стилів і епох на основі осягнення авторського замислу, єдності раціональної і чуттєвої сторін музичного мислення, усвідомлення особистісного сенсу музичних творів; збагачувати досвід творчої діяльності як засобу вирішення музично-педагогічних задач і умови особистісного професійного зростання вчителя музики [7, с. 72].

Учені Костромського державного педагогічного університету імені М.О. Некрасова мають значний досвід у сфері інтонаційного виховання майбутнього вчителя музики [8]. Під інтонаційним вихованням майбутнього педагога-музиканта розуміють підхід, який забезпечує успішне засвоєння художньо-творчого змісту музично-педагогічної діяльності: гри на музичних інструментах, диригування хором, сольного співу. Особливо важливим вважається інтонаційне виховання по класу головного музичного інструмента – фортепіано. Особливості професійної підготовки вчителя музики за цією методикою полягають у необхідності усвідомлення студентом інтонаційного змісту музичного мистецтва, що вимагає формування музичних відчуттів та уявлень, стимулювання естетичного сприйняття музики, її духовно-морального ціннісного потенціалу, успішного практичного освоєння. Викор-

ристання методики А. Малінковської [8] надає можливості для цілеспрямованого розширення музично-виконавського досвіду майбутніх фахівців, адже процес інтонування – невід’ємна властивість мислення музиканта при сприйнятті музики. Тому російські педагоги розглядають такі його сутнісні ознаки: комплекс властивих засобів (певний мелодичний контур, ритм, динаміка, тембр, лад, гармонія); уміння осягати сенс музичної інтонації як художнього образного явища: виявлення метроритмічної виразності музичних інтонацій. У зв’язку з цим формуються специфічні інтелектуальні навички майбутнього вчителя музики: усвідомлення єдності пульсування часової одиниці й інтонаційного розвитку мелодичного компонента музичної інтонації, цілісне відчуття форми музичного твору, уміння реалізувати темброве забарвлення музичних інтонацій.

Значна увага приділяється російськими вченими і педагогами-практиками використанню комп’ютерних технологій у підготовці майбутнього вчителя музики. Викладачі Московського обласного музично-педагогічного коледжу, розташованого в м. Єгор’євськ, використовують у процесі підготовки майбутніх учителів клавішний синтезатор [6], пропонуючи студентам освоєння музично-комп’ютерних програм навчання дітей. Створення з допомогою комп’ютера слайдової системи (нотних прикладів, ілюстрацій із книг, репродукцій картин відомих художників, поетичних текстів тощо) підвищує інтереси і студентів, і їхніх майбутніх учнів до занять музикою, посилює асоціативні зв’язки. Педагогами І. Красильниковим та Д. Семеновою розроблено інноваційний навчально-методичний комплекс „Електронна музична творчість” для учнів 5-9-х класів, який успішно використовується також у підготовці майбутніх учителів музики [6]. Майбутні вчителі музики, отримуючи знання, уміння і навички у сфері електронних музичних інструментів, з успіхом застосовують їх на практиці у школі, використовують клавішний синтезатор під час акомпанементу, для демонстрацій музичних тем різних творів тими тембрами, для яких вони написані композиторами, що є неможливим при використанні лише фортепіано або баяна. Тому до програми підготовки майбутніх учителів музики введено навчальну дисципліну „Додатковий музичний інструмент (клавішний синтезатор)” і „Предмет за вибором” – клавішний синтезатор [6].

Розглядаючи аспекти кваліфікації вчителя музики, російська вчена Г. Сергеева також підкреслює важливість комп’ютерної грамотності фахівця: „Особливе місце нині мають посісти нові інформаційні технології. Цифрові ресурси широко входять у життя освітніх установ. При знайомстві вчителів музики з інформаційними технологіями важливо формувати у них ставлення, при якому вони будуть готовими реально і компетентно сприймати інформаційний потік, критично його оцінювати, виділяти в ньому особистісно значущі елементи [9]. Далі вона підкреслює, що кращими педагогами-музикантами Росії і зарубіжжя накопичено досвід навчання гри і використання в навчальному процесі з музики синтезатора, вироблення навичок нотного набору музичного тексту, обробки і редагування музичного звуку, цифрового звукозапису і монтажу. Тому в процесі підготовки і підвищення кваліфікації майбутніх учителів музики активні та інтерактивні технології навчання мають прийти на зміну традиційним формам, адже лише в них можливою є зорієнтованість на проблемність вивчення матеріалу,

адекватність діяльності педагога природі музичного мистецтва, діалоговий характер взаємодії викладача і студента, можливості взаємонавчання (що є важливим для педагогів-музикантів), реальна індивідуалізація і диференціація, розширення дослідницької діяльності майбутніх фахівців.

Отже, аналіз комплексу джерел у рамках проведеного дослідження виявив, що на рубежі ХХ-ХХІ ст. європейська і світова практика підготовки вчителя музики розвивається на шляху гуманітаризації педагогічної освіти з метою формування загальнокультурної і спеціальної музичної компетентності фахівця. Зарубіжні педагоги підкреслюють необхідність посилення формування духовних якостей особистості майбутнього вчителя музики, розвитку в нього здатності цілісно бачити світ, усвідомлювати значення соціально-культурних проблем. Особливої уваги надають вивченню можливостей музеїв, готовності до інтегрованого викладання мистецьких дисциплін. Універсальним засобом естетизації процесу підготовки майбутніх учителів музики розглядається створення „інтегрованого естетичного поля” як цілісного середовища опанування мистецьких і культурологічних дисциплін майбутніми фахівцями, до якого входить педагогічне середовище загальноосвітнього навчального закладу, освітнє середовище вищої школи та мистецько-культурне середовище регіону і країни в цілому.

Безперечно, проведене дослідження не претендує на остаточне вирішення проблеми формування загальнокультурної і музикальної компетентності у професійній підготовці вчителя музики. Подальшої розробки і реалізації потребує підготовка майбутніх учителів музики до створення сприятливого розвивального навчально-виховного середовища для забезпечення інтелектуально-творчого розвитку особистості кожного учня засобами інтеграції музичного та інших видів мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Волинець Л.* Загальна мистецька освіта у школах Швеції / Л. Волинець // Мистецтво і освіта. – 2004. – № 3. – С. 10–15.
2. *Волинець Л.* Інформаційне забезпечення загальної мистецької освіти у Франції / Людмила Волинець // Мистецтво і освіта. – 2009. – № 4. – С. 14–18.
3. *Волинець Л.* Мистецька освіта у школах Франції / Людмила Волинець // Мистецтво і освіта. – 2003. – № 1. – С. 61–63.
4. *Вуттке Є.* Структура підготовки студентів педагогічного напрямку зі спеціальності «Художня освіта» / Є. Вуттке, М. Кіссель // Імідж сучасного педагога. – 2006. – № 5–6. – С. 34–39.
5. *Кабилова С.* О роли учителя музыки в становлении творческой личности / С. Кабилова // Музыка в школе. – 2005. – № 3. – С. 53–55.
6. *Подкопаева О.* Подготовка учителей музыки к применению на уроке клавишного синтезатора / О. Подкопаева // Искусство в школе. – 2009. – № 2. – С. 74–75.
7. *Праслова Г.* Профессиональная компетентность как личностная характеристика педагога-музыканта / Г. Праскова // Искусство в школе. – 2007. – № 1. – С. 70–72.
8. *Румянцева З.* Интонационное воспитание педагога-музыканта как проблема его профессиональной подготовки / З. Румянцева // Искусство в школе. – 2007. – № 5. – С. 64–67.
9. *Сергеева Г.* Содержание и организация последипломной подготовки учителей музыки / Г. Сергеева // Музыка в школе. – 2007. – № 5. – С. 22–27.
10. *Шевнюк О.* Мистецькі дисципліни в реформаційних процесах євроінтеграції / Олена Шевнюк // Імідж сучасного педагога. – 2006. – № 5–6. – С. 17–19.
11. Education artistique et cultural. Catalogue 2007. Selection 2006-2007. – SCEREN-CNDP. – 48P. -<http://www/cndp.fr/catalogues/arts2007/accueil.htm>

ВЛАДИМИР ЯКОВЛЕВ

ОПЫТ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЯ МУЗЫКИ В ЗАРУБЕЖНОМ ПРОФЕССИОНАЛЬНОМ ПЕДАГОГИЧЕСКОМ ОБРАЗОВАНИИ

Обобщен европейский и мировой опыт подготовки учителя музыки, дана характеристика аспектов формирования общекультурной и специальной музыкальной компетентности специалиста. Осуществлен компаративный анализ специальных дисциплин искусствоведческого цикла в подготовке учителя музыки в передовых стран мира.

Ключевые слова: опыт подготовки учителя музыки, культурная сфера, профессиональное педагогическое образование, компетентность.

VLADIMIR YAKOVLEV

EXPERIENCE OF PREPARATION OF MUSIC MASTER IS IN FOREIGN TRADE PEDAGOGICAL EDUCATION

European and world experience of preparation of music master is generalized, description of aspects of forming of intercultural and special musical competence of specialist is given. Comparative analysis was elaborated of the special disciplines of study of art cycle in preparation of music master in front-rank countries of the world.

Keywords: preparation of music master, cultural sphere, trade pedagogical education, competence.

Одержано 15.09.2009 р., рекомендовано до друку 2.11.2009 р.

УДК 37.013-057.875

ІРИНА КАРАПУЗОВА
(Полтава)

ФУНКЦІЇ ВИКЛАДАЧА В УМОВАХ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ СТУДЕНТІВ

Розглянуто функції викладача педагогічного вищого навчального закладу, який працює в умовах педагогічної підтримки студентів.

Ключові слова: студент, педагогічна підтримка, викладач, тьютор, фасилітатор, куратор.

Орієнтація на розвиток майбутнього педагога як особистості, активного суб'єкта навчального процесу може бути реалізована лише в умовах відповідної стратегії діяльності кожного викладача і педагогічного колективу загалом, яка нині має принципово новий зміст – підтримка людини в її духовному і професійному саморозвитку, формуванні здатності до самовизна-